

SOCIÁLNE PREDPOKLADY PRE ROZVOJ MODERNEJ INDUSTRIALIZOVANEJ ŽIVOČÍŠNEJ VEĽKOVÝROBY V SSR

J. Barto, R. Haspra

BARTO, J. — HASPRA, R. (Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava): *Sociálne predpoklady pre rozvoj modernej industrializovanej živočíšnej veľkovýroby v SSR*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 16, 1980 (1) : 31-44.

Spriemyselnovanie živočíšnej výroby — špecializované výrobnotechnologické jednotky si vyžadujú pracovné kolektívy s vyššou úrovňou kvalifikácie, s novou profesijnou štruktúrou, s vyšším stupňom adaptability a s tým súvisiacou priaznivejšou vekovou štruktúrou, ako je tomu pri starších technológiách. Rozvoj industrializovanej ŽV a jej efektívnosti si vyžaduje kvalifikačný predstih ako u technických, tak aj u manuálnych pracovníkov. SSR má z hľadiska týchto predpokladov pre rozvoj industrializovanej ŽV podstatne horšie podmienky ako ČSR, preto pred ňou stojí nástojčivá úloha, urýchlene zlepšiť najmä kvalifikačnú a profesijnú, ale aj vekovú štruktúru pracovníkov ŽV. S tým súvisí kľúčový problém — dosiahnuť zlom v postoji absolventov ZDŠ k učebným odborom a vôbec k práci v ŽV. Špecializované výrobné jednotky s modernými technológiami vytvárajú priaznivé pracovné podmienky, zlepšujú pracovné prostredie, skracujú pracovný čas, zvyšujú zárobky. Preto práca v nich sa u časti mladých ľudí postupne stáva príťažlivou.

spríemyselnovanie živočíšnej výroby; špecializovaná výrobnotechnologická jednotka; výberový súbor; základný súbor; kvalifikačno-profesiová štruktúra

Modelové riešenia podľa komplexných programov rozvoja chovu hovädzieho dobytku do roku 1990 určujú, že základnou organizačnou jednotkou sa postupne stanú špecializované výrobné jednotky, zamerané na chov jednej, najviac dvoch funkčne alebo ekonomicky nadväzujúcich kategórií zvierat. Výrobné jednotky sa majú budovať modernizáciou, alebo dostavbou s koncentráciou od 450 až do 1000 kráv. V novopostavených jednotkách sa odporúča koncentrácia od 650, vo výnimočných prípadoch až do 2000 ks. U ošípaných sa uvažuje s koncentráciou vo výkrme 10 000 ks ošípaných, prasníc 3000 ks alebo kombinovane, s uzavretým obratom stáda 1100 ks prasníc a 7500 ks výkrmových ošípaných. Výnimočne pri zabezpečení riešenia koncovky výkalov sa uvažuje s vyššími koncentraciami (nad 30 000 ks jednorázového zástavu).

Výstavba špecializovaných veľkokapacitných objektov s najmodernejšou technológiou v živočíšnej výrobe je však proces dlhodobý. V priebehu rokov 1972—1975 sa v ČSSR vybudovalo 356 objektov s vysokou koncentráciou pre cca 188 tisíc dojníc o priemernej kapacite 529 kusov. Veľká väčšina týchto zariadení je v ČSR. Rozvoj koncentrácie a špecializácie chovu ošípaných je na vyššej úrovni ako u dojníc, čo je dané jednoduchším charakterom výroby, ktorý jednak umožňuje podstatne vyššie koncentrácie, vyššiu produktivitu práce, ako aj oveľa rýchlejšiu návratnosť vložených investícií.

Špecializované výrobné jednotky dojníc a ošípaných prinášajú tiež výrazné zmeny aj v sociálnej oblasti. Charakteristické znaky moderných technológií z hľadiska sociálnych aspektov sú tieto:

- Komplexná mechanizácia všetkých vykonávaných prác. Časť pracovných úkonov je buď poloautomatizovaná alebo automatizovaná.

- Oproti starším technológiám sa výrazne znížil podiel manuálnych jednoduchých nekvalifikovaných prác v prospech kvalifikovaných strojových prác. Zároveň vzrástol podiel duševných činností.

- V porovnaní so staršími technológiami sa podstatne prehlbuje deľba a špecializácia práce.

- Zlepšuje sa pracovné prostredie. Oproti starším objektom sú nové objekty priestrannejšie a z hľadiska hygienického pre pracovníkov priaznivejšie.

- Uvedené pozitívne znaky spriemyselnovania chovu dojníc a ošípaných sú doprevádzané negatívnou črtou: vyššou nervovo-psychickou záťažou (najmä práca v dojárňach, ale taktiež väčšia zodpovednosť vyplývajúca z vyššieho počtu zverených zvierat a drahej techniky).

Moderné veľkokapacitné technológie, ak majú vytvoriť novú, vyššiu produktivitu práce, vyššiu efektívnosť i úžitkovosť, predpokladajú pracovné kolektívy s vyššou úrovňou kvalifikácie, s novou profesijnou štruktúrou, i vyšším stupňom adaptability a s tým súvisiacou priaznivejšou vekovou štruktúrou ako je tomu v starších technológiách.

Uvedené problémy sme skúmali v deviatich špecializovaných výrobnotechnologických jednotkách pre chov dojníc s koncentráciou 420 až 923 ks a v špecializovaných jednotkách pre chov ošípaných s koncentráciou od 6695 do 23 191 ks. V skúmanej vzorke vo výrobných jednotkách dojníc pracuje 283 pracovníkov a vo výrobných jednotkách ošípaných 371 pracovníkov. Pracovníkov vo výrobných jednotkách dojníc a pracovníkov vo výrobných jednotkách ošípaných skúmame ako dva samostatné výberové súbory, ktoré majú niektoré znaky spoločné, ale iné odlišné. Sú spôsobené odlišným typom zvierat a z nich vyplývajúcich značne odlišných technológií. Súbory predstavujú okolo 30 % pracovníkov pracujúcich v moderných špecializovaných výrobných jednotkách pre chov dojníc a ošípaných v SSR.

Technologické vybavenie výrobných jednotiek pre chov ošípaných je približne rovnaké. Z hľadiska pracovných podmienok, potrieb pre kvalifikačnú pripravenosť i produktivity práce sú rozdiely minimálne. Ináč je tomu u výrobných jednotiek pre chov dojníc. Technológie sú rozdielne, od najmodernejších (voľné, boxové, bezpodstielkové ustajnenie s roštovým stáním, s dojárňami Nilaktor 17 s plne mechanizovaným kŕmením) po menej moderné (vážné podstielkové ustajnenie s dojením do potrubia). Preto technológia kladie rozdielne nároky ako na kvalifikáciu, profesijnú štruktúru, tak aj nervovo-psychickú záťaž pracovníkov, na ich adaptabilitu. Najnáročnejšie v tomto smere sú najmodernejšie technológie. Stupeň industrializácie vo výrobných jednotkách ošípaných je vyšší, s čím súvisí aj rozvinutejšia deľba práce a jej profesionalizácia ako u dojníc.

Výskum v obidvoch súboroch ukázal, že sa neplnia projektované ukazovatele produktivity práce, efektívnosti, ani úžitkovosti. Oproti pro-

jektovaným normám počtu pracovníkov majú jednotky ako u dojníc tak aj u ošípaných o tretinu viacej pracovníkov. Aj keď vychádzame zo stanoviska, že projektované normy boli nadsadené, predsa vidíme príčinu tohoto nedostatku (ako aj ostatných) okrem iného aj i v ľudskom činiteli — v jeho kvalifikácii, vhodnej profesijnej štruktúre, náležitej príprave na moderné technológie, v jeho adaptabilite, v organizácii a riadení práce.

Na naliehavosť problémov zvyšovania efektívnosti, produktivity práce, hospodárnosti a úžitkovosti v živočíšnej výrobe poukázalo aj 13. plénum ÚV KSČ. Článok chce byť príspevkom k riešeniu tohoto zložitého a naliehavého problému z hľadiska lepšej prípravy ľudského činiteľa.

SOCIÁLNODEMOGRAFICKÁ ŠTRUKTÚRA

Priemerný vek ako súhrnná veková charakteristika je vo výberových súboroch nižší ako v základných súboroch SSR. Pre základné súbory je priaznivejšia situácia v ČSR (tab. I). Priemerný vek je v priamej závislosti od stupňa modernosti technológie. V jednotlivých výrobných jednotkách dojníc sa pohybuje od 33,0 do 50,3 rokov. Na ŠM je priemerný vek nižší ako v JRD, avšak aj technológia je tu modernejšia ako v JRD.

I. Priemerný vek vo výberových a základných súboroch SSR a ČSR v roku 1978 — The average age in selective and basic complexes in the SSR and in the CSR in 1978

Výberový súbor pracovníkov vo výrob. jednotkách		Základní súbor pracovníkov			Pracovníci socialistického sektoru poľnohospodárstva celkom
dojníc	ošípaných	SPP	JRD v ŽV	ŠM v ŽV	
SSR 41,8	38,7	SSR 39,0	46,3	42,7	43,4
		ČSR 37,7	44,6	40,6	42,3

Soupis osob trvale činných v zemědělství k 1. 2. 1978 (FSÚ, Praha 1978)

Priamu závislosť priemerného veku od stupňa modernosti technológie a vyššieho stupňa spriemyselnenia ukazuje výberový súbor pracovníkov vo výrobných jednotkách ošípaných, u ktorého je nižší priemerný vek ako u pracovníkov súboru výrobných jednotiek dojníc. Postupné uvádzanie moderných veľkokapacitných technológií v živočíšnej výrobe do prevádzky vedie k omladzovaniu pracovných kolektívov, k zníženiu ich priemerného veku.

Hlbší pohľad na vekové zloženie ukazuje tab. II. Spoločné poľnohospodárske podniky pre živočíšnu výrobu (SPP pre ŽV), ktoré sú nositeľom najvyspelejšej technológie v SSR ukazujú, že ich vekové zloženie približne odpovedá výberovému súboru pracovníkov výrobných jednotiek ošípaných. Avšak veková štruktúra pracovníkov v ČSR je ešte priaznivejšia, tu v SPP pre ŽV sa veková kategória 15 až 34-ročných podieľa až 45,1 %. Priaznivá veková skladba je dôležitou podmienkou pre zavádzanie moderných veľkokapacitných technológií do ŽV. Mladí ľudia

II. Veková štruktúra pracovníkov (%) výberových a základných súborov v jednotlivých sektoroch poľnohospodárstva SSR a ČSR v roku 1978 – The age structure of the workers (%) in selective and basic complexes in the sectors of the SSR and CSR agriculture in 1978

Súbor			Vek pracovníkov										v poprodukt. veku celkom	
			15 – 19 rokov	20 – 24	25 – 29	30 – 34	35 – 39	40 – 44	45 – 49	50 – 54	55 – 59	60 – 64		nad 64
Výberové súbory	výrobné jednotky dojníc	SSR	1,4	5,3	13,3	11,6	11,2	12,6	11,9	17,2	7,4	4,2	3,9	11,6
	výrobné jednotky ošípaných	SSR	3,2	8,3	16,7	10,8	15,1	11,0	14,8	10,5	5,7	1,1	2,7	6,5
Základné súbory	spoločné poľnohospodárske podniky pre ŽV	SSR ČSR	2,6 5,1	9,1 10,0	13,7 15,6	11,9 14,4	13,1 11,1	13,7 10,0	14,0 11,6	13,3 10,6	3,8 5,6	1,6 2,8	3,2 3,0	7,7 9,6
	v ŽV JRD JZD	SSR ČSR	1,0 0,7	2,9 3,0	6,0 8,1	7,6 10,6	10,7 10,4	12,7 11,7	16,2 16,7	18,5 20,3	11,3 10,0	5,5 3,9	7,6 4,6	19,1 15,0
	v ŽV štátny sektor poľnohospodárstva	SSR ČSR	2,0 2,1	5,7 6,4	9,3 12,5	10,8 13,2	12,6 12,3	13,6 12,3	15,6 14,3	15,0 14,4	8,9 7,0	2,0 2,8	3,5 2,7	10,5 9,4
	v ŽV socialistický sektor poľnohospodárstva	SSR ČSR	1,2 1,2	3,6 4,1	6,8 9,6	8,3 11,5	11,1 11,0	12,9 11,9	16,1 15,9	17,7 18,4	10,7 9,1	4,9 3,6	6,7 3,7	17,0 13,3
	V socialistickom sektore poľnohospodárstva celkom	SSR ČSR	2,6 2,4	7,0 7,1	10,1 12,8	10,0 13,1	10,6 10,0	11,0 9,5	12,6 11,5	13,2 12,6	9,3 8,3	5,5 5,0	8,1 7,7	17,9 16,6

Soupis osob trvale činných v zemědělství k 1. 2. 1978 (FSÚ, Praha 1978)

majú vyššiu schopnosť adaptability, vo väčšej miere rozvinutý zmysel pre nové, čo si vyžadujú nové technológie a s tým súvisiaca nová organizácia práce. Z tohoto hľadiska je značne priaznivejšia situácia v ČSR ako v SSR. V SSR pracuje značne vyššie percento pracovníkov v poproduktívnom veku ako v ČSR, ďalej je značne nižšie zastúpenie mladých vekových kategórií. V JRD vo vekovej kategórii od 15 do 34 rokov je o 4,9 % nižšie zastúpenie pracovníkov ako v JZD ČSR, v štátnom sektore poľnohospodárstva o 6,4 % a v celom socialistickom sektore poľnohospodárstva o 6,5 %. Dôležitou úlohou v živočíšnej výrobe v SSR je zlepšenie vekovej štruktúry pracovníkov. Doterajší nábor je veľmi nízky a nemôže vyriešiť problém zlepšenia vekovej skladby pracovníkov živočíšnej výroby SSR. V roku 1977 sa do poľnohospodárskych učilišť prihlásilo 4208 absolventov ZDŠ, z toho 14,3 % na odbory živočíšnej výroby. Nepomer vidieť už z toho, že v živočíšnej výrobe SSR, v socialistickom sektore pracuje 29 % pracovníkov poľnohospodárstva.

Najväčší záujem u mládeži je o dielenské profesie, čo súvisí s možnosťou širokého uplatnenia, ďalej o profesiu opravár poľnohospodárskych strojov.

Priamo na pracovné miesta pre všetky odvetvia poľnohospodárstva sa v roku 1977 prihlásilo iba 299 (Správy, 1978) absolventov ZDŠ, z nich do ŽV 20 %. čo je z hľadiska potrieb zanedbateľný počet. Medzi náborom do učebného pomeru a počtom absolventov odborných učilišť je značný rozdiel, pretože v prvom ročníku je značný úbytok pre špatný prospech. V roku 1979 absolvovalo len 344 žiakov odborné učilištia a v roku 1980 by malo absolvovať 544 a v roku 1981 za predpokladu minimálneho úbytku okolo 700 žiakov. Hrozivosť situácie nám vystúpi, keď uvedieme počty pracovníkov v ŽV v poproduktívnom veku v socialistickom sektore poľnohospodárstva. V roku 1978 pracovalo až 16 359 pracovníkov v ŽV v poproduktívnom veku, 4949 mužov vo veku 55 až 59 rokov a 11 271 žien vo veku 50 až 54 rokov (Soupis 1978).

Pred riadiaciami pracovníkmi či už podnikovej sféry alebo stredných článkov riadenia SSR stojí závažná úloha získať podstatne viac mládeže do živočíšnej výroby, či už do učebných odborov, alebo priamo na pracovné miesta.

Tab III. ukazuje podiel žien vo výberových a základných súboroch SSR a ČSR. Vo výberových súboroch v protiklade k základným vysoko dominujú muži. V moderných veľkokapacitných technológiách sa v SSR prejavuje veľmi výrazná tendencia vytlačania žien v prospech mužov z pracovného procesu. Porovnaním základných súborov SSR a ČSR sa ukazuje v ČSR značne vyšší podiel žien. Podľa prognózy v živočíšnej výrobe by malo pracovať 60 až 70 % žien (Kolář 1978), to predpokladá v SSR zvyšovanie náboru dievčat ako do učebného pomeru, tak aj priamo na pracovné miesta.

KVALIFIKAČNO-PROFESIJNÁ ŠTRUKTÚRA

Spriemyselňovanie živočíšnej výroby si vyžaduje adekvátne zmeny v type a v stupni kvalifikácie pracovníkov. S industrializáciou rastie podiel intelektuálnej zložky práce aj v živočíšnej výrobe. V čoraz väčšej miere sa aj od manuálnych pracovníkov vyžadujú hlbšie zootechnické

III. Podiel žien (‰) vo výberových a základných súboroch SSR a ČSR v roku 1978
 — The share of women (‰) in selective and basic complexes in the SSR and CSR in 1978

Súbor		Percento žien
Výberový súbor pracovníkov vo výrobných jednotkách dojníc		36,8
Výberový súbor pracovníkov vo výrobných jednotkách ošípaných		42,0
Základné súbory — pracovníkov SPP pre ŽV	SSR	73,7
	ČSR	70,3
— pracovníkov JRD (JZD) v ŽV	SSR	59,3
	ČSR	76,5
— pracovníkov štátneho sektoru poľnohospodárstva v ŽV	SSR	54,7
	ČSR	66,1
— pracovníkov socialistického sektoru poľnohospodárstva v ŽV	SSR	58,4
	ČSR	73,3
— pracovníkov socialistického sektoru poľnohospodárstva celkom	SSR	42,5
	ČSR	46,0

Soupis osob trvale činných v zemědělství k 1. 2. 1978 (FSÚ, Praha 1978)

vedomosti a na druhej strane znalosti a vyškolenie v práci s pomerne zložitými strojnými zariadeniami vo vysokomechanizovanej živočíšnej výrobe.

Kvalifikačná štruktúra technikov vo výberových súboroch je priaznivejšia ako v základných súboroch spoločných poľnohospodárskych podnikov pre živočíšnu výrobu (SPP ŽV). Kvalifikácia technikov v spoločných poľnohospodárskych podnikoch pre živočíšnu výrobu je lepšia ako vo výrobných jednotkách dojníc a približne rovnaká ako vo výrobných jednotkách ošípaných (tab. IV). Časť smenových a inseminačných technikov vo výberových súboroch má iba základné vzdelanie (vyučení murári, stolári a pod.). Svoje funkcie vykonávajú na základe jednorázového účelového kurzu. Vo veľkokapacitných špecializovaných výrobnotechnologických jednotkách pre výkon týchto funkcií je nutné úplné odborné stredoškolské vzdelanie.

U manuálnych pracovníkov v štruktúre podľa posledného dosiahnutého vzdelania je podstatne priaznivejšia situácia ako u základných súborov, s výnimkou spoločných poľnohospodárskych podnikov. Avšak tu treba hneď poukázať na skutočnosť, že u spoločných poľnohospodárskych podnikov SSR je kvalifikačná štruktúra len o málo nepriaznivejšia ako u výberových súborov, ale u spoločných poľnohospodárskych

IV. Štruktúra podľa dosiahnutého vzdelania (‰) u THP a manuálnych pracovníkov v roku 1978 — The structure according to the reached education (‰) of the clerks and manual workers in 1978

Súbor	Dosiahnuté vzdelanie									
	základné		vyučení		stredné odborné		ÚSO		VŠ	
THP										
Výberové súbory										
— vo výrobných jednotkách dojníc	14,3		19,0		9,5		33,3		23,8	
— vo výrobných jednotkách ošípaných	9,1		12,7		—		54,6		23,6	
Základné súbory	SSR	ČSR	SSR	ČSR	SSR	ČSR	SSR	ČSR	SSR	ČSR
— SPP pre ŽV	4,2	4,0	2,8	1,8	10,3	11,5	57,2	63,2	25,5	19,5
— v ŽV JRD	23,7	13,2	4,8	4,7	12,5	15,1	43,7	53,0	15,3	14,0
— v ŽV štát. sektoru poľnohospodárstva	14,3	10,8	4,9	3,5	14,3	14,8	51,8	58,9	14,7	12,0
— v ŽV soc. sektoru poľnohospodárstva	20,5	11,9	4,8	4,1	13,0	14,9	46,3	55,6	15,4	13,5
— v soc. sektore poľnohospodárstva celkom	18,9	13,9	5,6	6,8	12,3	18,0	47,4	49,5	13,8	12,0
Manuálne pracujúci										
Výberové súbory										
— vo výrobných jednotkách dojníc	77,2		22,8		—		—		—	
— vo výrobných jednotkách ošípaných	70,3		26,3		0,6		2,8		—	
Základné súbory	SSR	ČSR	SSR	ČSR	SSR	ČSR	SSR	ČSR	SSR	ČSR
— SPP pre ŽV	76,8	62,7	19,1	32,2	0,9	2,5	3,2	2,5	—	0,1
— v ŽV JRD	95,2	83,0	3,4	14,9	0,5	2,0	0,2	0,8	—	—
— v ŽV štátneho sektoru poľnohospodárstva	93,3	80,8	5,3	16,9	0,6	1,4	0,8	0,9	—	—
— v ŽV soc. sektoru poľnohospodárstva	95,1	82,0	4,0	15,3	0,5	1,8	0,4	0,9	—	—
— v soc. sektore poľnohospodárstva celkom	82,2	66,5	16,3	30,5	0,9	1,9	0,6	1,1	—	—

Soupis osob trvale činných v zemědělství k 1. 2. 1978 (FSÚ, Praha 1978).

podnikov v ČSR je podstatne lepšia ako u výberových súborov, čo odpo-vedá celkove priaznivejšej kvalifikačnej štruktúre ako u technikov, tak aj u manuálnych pracovníkov, u ktorých môžeme hovoriť o podstatne lepšej kvalifikačnej štruktúre ako u základných súborov SSR. Tým sú podstatne lepšie podmienky pre spriemyselnovanie živočíšnej výroby, pre výstavbu moderných veľkokapacitných objektov v ČSR ako v SSR. Toto veľké zaostávanie SSR v kvalifikácii manuálnych pracovníkov je potrebné urýchlenie riešiť, v záujme rýchlejšieho rozvoja živočíšnej výroby, zvýšenia jej efektívnosti.

Hlbší rozbor kvalifikácie a odborov vyučenia manuálnych pracovníkov výberových súborov vedie k prekvapujúcemu zisteniu, totiž že z vyučených pracovníkov majú funkčné profesie, t. j., ktoré plne zodpovedajú požiadavkám pre vykonávanú prácu v súbore pracovníkov výrobných jednotiek dojníc len 45 % a vo výrobných jednotkách ošípaných 52,2 % (tab. V). Takmer polovica (46,7 %) pracovníkov vo výrobných jednotkách dojníc a vyše tretiny vo výrobných jednotkách ošípaných (36,7 %) má nefunkčné profesie (vyučení baníci, murári, stolári, bagristi, holiči, predavačky, krajčírky atď.). Pracujú na miestach dojičov, kŕmičov, ošetrovateľov teliat, ošetrovateľov prasníc a ostatných ošípaných, teda na miestach, kde by mali pracovať pracovníci v odbore vyučenia chovateľ hospodárskych zvierat. U obidvoch súborov nenachádzame ani jedného pracovníka vyučeného v tejto nosnej profesii. U ošetrovateľov ošípaných nachádzame len troch pracovníkov vyučených v odbore pestovateľ-chovateľ a u dojníc jedného pracovníka vyučeného v odbore chovateľ-mechanizátor. Je to kritická situácia, ktorá je brzdou rozvoja živočíšnej výroby v SSR. Pomocné profesie (údržbári, opravári technologických zariadení, strojníci) sú až na výnimky obsadené pracovníkmi s adekvátnymi odbormi vyučenia.

V. Štruktúra vyučených manuálnych pracovníkov z hľadiska funkčnosti — The structure of the skilled manual workers from the function aspect

Výberový súbor	Počet vyučených	Pracujú v odbore vyučenia		Čiastočne môžu využiť odbor vyučenia		Nemôžu využiť odbor vyučenia	
		abs. č.	%	abs. č.	%	abs. č.	%
U výrobných jednotiek dojníc	60	29	48,3	3	5,0	28	46,7
U výrobných jednotiek ošípaných	90	47	52,2	10	11,1	33	36,7

Z manuálnych pracovníkov má vo výberovom súbore pracovníkov výrobných jednotiek dojníc len 10,3 % pracovníkov odbor vyučenia odpovedajúci ich pracovnému zariadeniu, u výrobných jednotiek ošípaných 14,9 %. V porovnaní so základným súborom pracovníkov socialistického sektoru poľnohospodárstva v živočíšnej výrobe (4 %) je to podstatne viac, ale z hľadiska potrieb špecializovaných veľkokapacitných výrobo-technologických jednotiek veľmi nedostatočné.

Za takejto kvalifikačnej situácie priamych výrobných pracovníkov je možné do istej miery pripisovať neplnenie projektovaných ukazovateľov v produktivite práce, efektívnosti i úžitkovosti nedostatkom v kvalifikačno-profesijnej štruktúre pracovných kolektívov.

Na naliehavosť urýchleného riešenia zvyšovania kvalifikácie manuálnych pracovníkov živočíšnej výroby nám ukazuje prognóza, ktorá je vypracovaná z hľadiska potrieb rozvoja živočíšnej výroby. Stavia rovnaké požiadavky pre ČSR i SSR. Podľa nej začiatkom roku 1978, teda v dobe, keď bol uskutočnený výskum, v chovoch dojníc celej živočíšnej výroby malo už pracovať 24,5 %, v chove ošípaných 23,6 % (Holeček 1973), celkom v živočíšnej výrobe 22,4 % vyučených pracovníkov. Dosiahnutý stav v kvalifikácii v živočíšnej výrobe SSR (4 %) a v ČSR (15,3 %) ukazuje síce zaostávanie obidvoch republik za prognózou, ale zároveň ukazuje na veľmi výrazné zaostávanie SSR za ČSR.

Vážnou brzdou pre urýchlené riešenie nepriaznivej situácie v SSR je, že u väčšiny technicko-hospodárskych pracovníkov neexistuje vedomie týchto nedostatkov. Na otázku, aká kvalifikácia sa požaduje od dojičov (i v dojárnach), pre ošetrovateľov v pôrodnici, pre ošetrovateľov teliat, prasníc, veľká väčšina odpovedala: zaučenie, zaškolenie. Z 15 podnikov vzorky len v dvoch dôsledne trvali na potrebe vyučenia v odbore. Vo V. Bierovciach (SPP) trvali na požiadavke vyučenia v odbore u všetkých ošetrovateľov ošípaných. V tomto zmysle urobili aj opatrenia, čast pracovníkov popri zamestnaní navštevuje odborné učilišťa, aby získali výučný list. U veľkej väčšiny technicko-hospodárskych pracovníkov sa vo vedení podnikov podceňuje kvalifikácia priamych výrobných pracovníkov, typických poľnohospodárskych profesií. Na druhej strane u všetkých podnikov skúmanej vzorky u údržbársko-opravárenských profesií a u strojníkov, t. j. u typicky priemyselných profesií, je všeobecná požiadavka na vyučenie v príslušnom odbore.

Medzi nekvalifikovanými pracovníkmi prevažujú ženy nad mužmi. Vo výrobných jednotkách dojníc ženy so základným vzdelaním tvoria 81 %, muži 62 % výberového súboru. Vo výrobných jednotkách ošípaných je celkove priaznivejšia situácia, ale rozdiely medzi vzdelaním mužov a žien sú ešte väčšie ako u prvého súboru, ženy so základným vzdelaním tvoria 74 % a muži 53 % celkového výberového súboru. Pokiaľ ženy vykonávajú funkcie technikov vždy majú odpovedajúcu kvalifikáciu. Nie je tomu tak u mužov, týka sa to najmä inštruktážnych technikov vo výrobných jednotkách ošípaných. V obidvoch súboroch sa vyskytuje niekoľko žien, ktoré vzhľadom na dosiahnutú kvalifikáciu by mohli vykonávať funkcie technikov. Zdá sa, že sa presadzuje tendencia dávať prednosť mužom pred ženami, aj keď nemajú príslušnú kvalifikáciu.

PRACOVNÝ ČAS A ZÁROBKY

O kvalitatívne priaznivejšom pracovnom prostredí ako aj o niektorých stránkach pracovných podmienok sme sa zmienili pri charakteristike technológie. Dôležitou súčasťou pracovných podmienok sú pracovný čas a zárobky (tab. VI). Aj v tejto oblasti je moderná veľkovýroba výrazom

VI. Pracovní čas a zárobky výberových a základných súborov jednotlivých profesí v JRD a ŠM SSR a ČSR — The working time and earnings of the selective and basic complexes in the individual professions on agricultural co-operative and state farms of the SSR and CSR

Súbor	Počet odprac. hodín na 1 pracovníka	Priemerný mesačný zá- robok na 1 pracovníka	Priemerný hodinový zárobok
Výberové súbory			
— výrobné jednotky dojníc	2186	2875	15,69
— výrobné jednotky ošippaných	2002	2529	15,16
Základné súbory SSR			
— ošetrovatelia dojníc v JRD	2460	2735	13,34
— ošetrovatelia prasníc v JRD	2490	2721	13,11
— ošetrovatelia ostat. prasíat v JRD	2457	2568	12,54
— ostatní prac. ŽV v JRD	2223	2016	10,88
— pracovníci ŽV JRD celkom	2416	2525	12,54
— ošetrovatelia dojníc na ŠM	2380	2540	12,80
— ošetrovatelia prasníc na ŠM	2440	2541	12,49
— ošetrovatelia ostat. prasíat	2409	2451	12,20
— ostatní robotníci ŽV	2296	1916	10,01
Základné súbory ČSR			
— ošetrovatelia dojníc v JRD	2296	2733	14,28
— ošetrovatelia prasníc v JRD	2387	2942	14,19
— ošetrovatelia ostat. prasíat v JRD	2309	2548	13,24
— ostatní prac. ŽV v JRD	2332	2514	12,93
— pracovníci ŽV v JRD celkom	2312	2721	14,12
— ošetrovatelia dojníc na ŠM	2184	2623	14,41
— ošetrovatelia prasníc na ŠM	2235	2762	14,83
— ošetrovatelia ostat. prasíat	2248	2482	13,25
— ostatní robotníci ŽV	2127	1999	11,28

Pracovníci a jejich odměny v JZD od počátku roku do konce 4. čtvrtletí 1977 (Statistické informace, 1977)

Pracovníci a jejich mzdy ve státních statcích za IV. čtvrtletí a od počátku roku 1977 (Statistické informace, 1977)

jasnej prevahy nad zastaralou technológiou z obdobia prvých rokov združstevneného poľnohospodárstva. Skúmaný výberový súbor pracovníkov výrobných jednotiek dojníc v porovnaní so základným súborom pracovníkov živočíšnej výroby JRD odpracoval o 20,5 % menej hodín a pritom ich zárobky boli vyššie o 13,9 %. V dôsledku toho bol hodinový zárobok u výberového súboru vyšší o 25 %. Ešte markantnejší rozdiel je v porovnaní so základným súborom pracovníkov ŠM. Vzhľadom na to, že v JRD sú len čisté zárobky, aby sme dosiahli porovnateľnosť so štátnym sektorom a s priemyslom, k zárobkom JRD sme pripočítali 18 %, čo približne odpovedá daňovým zrážkam v štátnom sektore poľnohospodárstva a v ostatných odvetviach národného hospodárstva.

Treba konštatovať, že v chove dojníc ani v moderných technológiách sa pracovný čas ešte nevyrovnal s priemyslom; v skúmanom výberovom súbore je o 8 % vyšší, no priemerné mesačné zárobky oproti priemyslu sú vyššie o 16,8 %. Čoraz viac sa presadzuje tendencia k plnému uplat-

neniu 42,5 hod. pracovného týždňa. V štátnych podnikoch skúmanej vzorky sa plne uplatňuje, takže pracovný čas je vyrovnaný s priemyslom.

Pracovný čas pracovníkov výberového súboru výrobných jednotiek ošipovaných je plne vyrovnaný s priemyslom a ostatnými odvetviami národného hospodárstva. Ich pracovný čas je o 20,6 % kratší ako u pracovníkov základného súboru, pracovníkov živočíšnej výroby JRD, pritom priemerné mesačné zárobky sú rovnako vysoké. Avšak priemerný hodinový zárobok je vyšší o 20 %. V porovnaní s priemyslom sú priemerné mesačné zárobky vyššie o 2,8 %.

V skúmaných výberových súboroch je pracovný čas značne kratší ako v starších technológiách. Toto zistenie sa vo väčšej miere prejavuje vo výrobných jednotkách ošipovaných. Je to predovšetkým dôsledok vyššieho stupňa priemyselnosti chovu ošipovaných.

Výskum zistil rovnostárske tendencie v odmeňovaní medzi technikmi a manuálnymi pracovníkmi, medzi manuálnymi pracovníkmi kvalifikovanými a nekvalifikovanými. Rozhodujúce kritérium pre zaradenie do kvalifikačných tried je počet odpracovaných rokov. Táto tendencia pôsobí ako brzda na rozvoj kvalifikácie v živočíšnej výrobe. Jej odstránenie, zvýšenie významu kvalifikácie na výške zárobku, by zohral pozitívnu úlohu v rozvoji kvalifikácie pracovníkov živočíšnej výroby.

Keď porovnáme základné súbory v SSR a ČSR zisťujeme priaznivejšiu situáciu v ČSR — kratší pracovný čas, vyššie zárobky. V dôsledku toho je aj vyšší priemerný hodinový zárobok. Vyššie zárobky je možné pripísať aj priaznivejšej situácii v kvalifikácii a taktiež vyššiemu podielu pohyblivých zložiek odmeny. To sú faktory, ktoré v ČSR nesporne pôsobia na priaznivejšie vekové zloženie.

V skúmaných výberových súboroch ide o stabilizované pracovné kolektívy. Moderné technológie a s nimi súvisiace dobré pracovné podmienky s kratším pracovným časom ako v ostatnej živočíšnej výrobe (u časti výrobných jednotiek s 42-hod. pracovným týždňom), pritom s vyššími zárobkami sa stali príťažlivými pre mladých mužov, a preto je tu priaznivejšie vekové zloženie a podstatne vyšší podiel mužov než žien. Do poľnohospodárstva prichádzajú: vyučení baníci, murári, stolári, bagristi, predavači, čašníci, maliari, ale aj krajčírky, tkáčky, kuchárky, predavačky atď., teda profesie pre naše národné hospodárstvo hľadané, pritom pracujú na miestach kde vôbec nemôžu uplatniť svoju kvalifikáciu.

Ide o závažný sociálny jav vyvolaný modernými technológiami, kedy proces odchodu z poľnohospodárstva je do istej miery nahradený opačným smerom — príchodom do poľnohospodárstva z iných odvetví národného hospodárstva. To znamená, že zárobky sú tak vysoké, že sa viac-menej vyrovnávajú, alebo prekračujú zárobky pri uplatnení svojho odboru vyučenia. V moderných veľkokapacitných technológiách sa pracovné podmienky a pracovné prostredie zlepšujú, takže už prestávajú byť destabilizačným faktorom, naopak stávajú sa stabilizačným faktorom, pretože moderné veľkokapacitné technológie sú pre mladých ľudí príťažlivé.

Uvedené procesy sú dôkazom toho, že prestíž pracovníka živočíšnej výroby v moderných technológiách podstatne vzrastá a stáva sa faktorom pôsobiacim pozitívne na rozvoj živočíšnej výroby.

ZÁVERY

Ďalší rozvoj živočíšnej výroby, jej efektívnosti v SSR si vyžaduje podstatné zlepšenie vekovej, predovšetkým kvalifikačnoprofesijnej štruktúry priamych výrobných pracovníkov, nielen v špecializovaných výrobo-technologických jednotkách, ale v celej živočíšnej výrobe. Zavádzanie moderných technológií si vyžaduje kvalifikačný predstih ako u technikov, tak aj u manuálnych pracovníkov.

Podobne ako bol dosiahnutý obrat vo vzťahu mládeže k strednému odbornému a vysokoškolskému vzdelaniu so zameraním na živočíšnu výrobu, treba dosiahnuť podobný obrat aj v pomere k učebným odborom určeným pre živočíšnu výrobu, najmä k odborom chovateľ hospodárskych zvierat.

Pre riešenie tejto kľúčovej úlohy by bolo účelné vypracovať systém materiálnych stimulov na zvýšenie záujmu absolventov ZDŠ o prácu v živočíšnej výrobe.

Závažným problémom je dosiahnuť zmenu v kvalifikovanosti žien, ako aj využívanie žien s kvalifikáciou, zverením im adekvátnych pracovných miest, resp. funkcií.

V špecializovaných výrobných jednotkách živočíšnej výroby treba urýchlene riešiť otázku technikov, ktorí nemajú potrebné vzdelanie pre výkon funkcie.

Pre plánované špecializované výrobné jednotky živočíšnej výroby treba s dostatočným predstihom pripravovať budúci pracovný kolektív jednak získaním absolventov ZDŠ do odborných učilíšť, jednak prekvalifikáciou uvedených pracovníkov zo starších technológií na plánované nové technológie.

V oblasti odmeňovania a materiálnej zainteresovanosti by bolo vhodné prepracovať väzbu všetkých pracovníkov pracovných kolektívov na celkových výsledkoch danej výrobnéj jednotky. U pracovníkov špecializovaných výrobných jednotiek by sa mala zvýrazniť výška základnej odmeny za kvalifikáciu vo vykonávanej profesii ako u technikov, tak aj u manuálnych pracovníkov.

Literatúra

- HOLEČEK, J. a kol.: Prohloubení prognózy kvalifikační a profesní struktury a stanovení profilu pracovníků v zemědělství do r. 1990. Brno VÚZVŽ, 1973, s. 69-70.
KOLÁŘ, J.: Reprodukce počtu a struktury pracovních sil v zemědělství ČSSR. Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 6, s. 377-390.
KRŮČEK, Z. a kol.: Sociální postavení zemědělské mládeže. Praha VÚEZVŽ, 1977.
LAMSER, Z. — SŮRA, V.: Člověk v socialistickém zemědělství. Praha, Svoboda, 1978.
Soupis osob trvale činných v zemědělství k 1. 12. 1978, Praha, FSÚ, 1978, s. 30-34.
Správy a rozborů. Bratislava, SSÚ, 1978, s. 19.

Došlo dňa 13. 9. 1979

БАРТО, Я. — ГАСИРА, Р. (Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и пищевой промышленности, Братислава): Социальные условия для развития современного индустриализованного крупного животноводства в СССР. Сбор. УВТИЗ - Sociol. Zeměd., 16, 1980 (1) : 31-44.

При индустриализовании животноводства — для специализированных производственно-

-технологических единиц необходимы рабочие коллективы с высшим уровнем квалификации, с новой профессиональной структурой, с высшей степенью приспособляемости и соответствующей более благоприятной возрастной структурой, существующей у более старых технологий. Развитие индустриализированного животноводства и его эффективности требует опережение квалификации как у технических работников так у работников физического труда. В СССР с точки зрения этих условий для развития индустриализированного животноводства значительно хуже условия, чем в ЧССР, потому перед ней возникла важная проблема, в ускоренном порядке улучшить, главным образом структуру работников в области квалификации, профессиональной области и возрастного состава, работающих в животноводстве. С этим связана ключевая проблема — достигнуть перелома в отношении выпускников девятилеток к учебным профилям и вообще к работе в животноводстве. Специализированные производственные единицы со современными технологиями создают благоприятные рабочие условия, улучшают рабочую среду, сокращают рабочее время, повышают заработки. Потому работа в них для некоторых молодых людей постепенно становится привлекательной.

индустриализирование животноводства; специализированная производственно-технологическая единица; выборная совокупность; основная совокупность; квалификационно-профессиональная структура

BARTO, J. — HASPRA, R. (Economic Research Institute for Agriculture and Food, Bratislava): *Social Prerequisites of the Development of Modern Industrialised Large-scale Animal Production in the SSR*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeméd., 16, 1980 (1) : 31-44.

The industrialisation of animal production — specialised production-technological units require work collectives with a higher standard of qualification, with new professional structure, with a higher adaptability level and the relevant more favourable age structure, as they exist in systems of older technology. Development of the industrialised animal production and its effectiveness demand better qualification of both technical and manual workers. In the SSR there are, as for these prerequisites, worse conditions than in the CSR, and therefore there is an urgent task of speedy improvement of particularly the qualification and professional, as well as age structure of workers in animal production. Connected with this is the key problem of changing the attitudes of those who have finished the basic nine-year education towards apprenticeship and towards employment in animal production, in general. The specialised production units with modern technologies produce favourable working conditions, improve work environment, shorten working time, increase wages. Employment in such enterprises, therefore, has gradually become more attractive for some young people.

industrialisation of animal production; specialised production-technological unit; selective complex; basic complex; qualification-professional structure

BARTO, J. — HASPRA, R. (Forschungsinstitut für Ökonomik der Landwirtschaft und Ernährung, Bratislava): *Soziale Voraussetzungen für die Entwicklung einer modernen industriemäßigen Tiergroßproduktion in der Slowakischen Sozialistischen Republik*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeméd., 16, 1980 (1) : 31-44.

Die Industrialisierung der Tierproduktion sowie auch die spezialisierten produktionstechnologischen Einheiten erfordern Arbeitskollektive mit höherem Qualifikationsniveau, mit neuer Berufsstruktur, mit höherem Anpassung und mit einer damit zusammenhängenden günstigeren Altersstruktur als es bei den älteren Technologie der Fall ist. Die Entwicklung einer industriemäßigen Tierproduktion und deren Effektivität erfordert einen Qualifikationsvorsprung sowohl bei den technischen als auch bei den manualen Arbeitern. Die Slowakische Sozialistische Republik verfügt vom Gesichtspunkt dieser Voraussetzungen für die Entwicklung einer industriemäßigen Tierproduktion aus über wesentlich schlechtere Bedingungen als die Tschechische Sozialistische Republik und deshalb steht ihr die dringende Aufgabe voran, die Qualifikations- und Berufs- als auch die Altersstruktur möglichst schnell zu verbessern. Damit hängt auch das Schlüsselproblem — einen Bruch in der Stellung der Absolventen der Oberschulen zu den einzelnen Lehrfächern überhaupt und zur Arbeit in der Tierproduktion insbesondere herbeizuführen — zusammen. Die spezialisierten Produktionseinheiten mit modernen Technologien bilden günstige Ar-

beitsbedingungen, verbessern das Arbeitsmilieu, verkürzen die Arbeitszeit und erhöhen auch den Verdienst. Deshalb gewinnt die Arbeit in solchen Einheiten für die jungen Leute an Bedeutung und wird attraktiv.

Industrialisierung der Tierproduktion; spezialisierte produktionstechnologische Einheit; Auswahlgesamtheit; Grundgesamtheit; Qualifikations-Berufsstruktur

Adresa autorov:

Doc. PhDr. Jaroslav Barto, CSc., ing. Rudolf Haspra, CSc., Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55, 880 27 Bratislava
